

Vat de koe eens eindelijk bij de horens. Het stikstofprobleem is en blijft wat het al decennia is: het mestprobleem

Het Nederlandse mestprobleem, dat al decennia geleden werd gesignaleerd als urgent, is een aantal jaren geleden strategisch geherdefinieerd als een "stikstofprobleem". Dit was een slimme tactiek om verantwoordelijkheden te verdoezelen en de last te spreiden over meerdere sectoren. Het was een poging om te maskeren dat het Nederlandse landbouwmodel fundamenteel ontwricht is. Het zet nu het hele land op slot. Pak de koe gewoon bij de horens is mijn advies.

Nederland produceert per vierkante kilometer de hoogste stikstofuitstoot ter wereld. De landbouw, met name de veeteelt, is de grootste stikstofbron in Nederland. Circa 70% van de stikstofuitstoot is afkomstig is uit de agrarische sector.

Dit is geen toeval, maar het resultaat van een bewust gekozen economisch pad waarbij schaalvergroting en maximale productiviteit centraal stonden. De veestapel is exponentieel gegroeid zonder rekening te houden met ecologische draagkracht.

De wetenschappelijke consensus is helder: de huidige landbouwpraktijk is niet houdbaar. Stikstofneerslag vernietigt biodiversiteit, tast natuurgebieden aan en heeft directe gevolgen voor de volksgezondheid.

Technische oplossingen zoals luchtwassers of aanpassingen in veevoeding zijn symptoombestrijding. Ze veranderen niets aan de fundamentele structuur van een systeem dat is ontworpen rond maximale extractie en minimale ecologische overwegingen.

De economische realiteit is even hard: de externe kosten van deze landbouwmethode worden afgewenteld op de maatschappij. Belastinggeld wordt gebruikt om de gevolgen te maskeren, terwijl de werkelijke kosten niet worden verdisconteerd in de prijs van landbouwproducten.

Internationale vergelijking toont aan dat Nederland een extreem geval is. Andere Europese landen hebben vergelijkbare uitdagingen, maar slagen er beter in een balans te vinden tussen landbouwproductie en ecologische integriteit.

De conclusie is onvermijdelijk: de huidige landbouwpraktijk is niet vol te houden en fundamentele systeemverandering is noodzakelijk.

Maar vrijwel niemand – letterlijk niemand – is werkelijk daartoe bereid. We weten precies - en al jaren - wat er moet gebeuren, maar de maatschappelijke, politieke en economische weerstand is zo groot dat fundamentele transformatie vrijwel onmogelijk is.

De belangen zijn te diep verstrengeld. Politieke partijen worden gefinancierd door dezelfde industrieën die ze zouden moeten reguleren. Banken hebben miljarden geïnvesteerd in het huidige model. Boerenbedrijven zijn opgezaaid met schulden die alleen kunnen worden terugverdiend door voortzetting van de huidige praktijken. Consumenten willen goedkoop voedsel. Supermarkten willen lage inkooprijzen.

Elk systeemonderdeel heeft een belang bij continuïteit. En elk systeemonderdeel weet tegelijkertijd dat de huidige route doodloopt.

De enige mogelijkheid tot verandering lijkt een externe schok: een ecologische ramp, een economische crisis, een internationaal conflict dat de voedselketens ontwricht.

Tot nu toe hebben we de werkelijkheid beschreven alsof het een rationeel proces is. Maar systeemverandering is vooral een psychologisch en sociologisch fenomeen.

We hebben te maken met collectieve ontkenning. Nederland heeft decennia lang een mythe gecreëerd van efficiënte, moderne landbouw terwijl we feitelijk een industrieel systeem hebben gebouwd dat de grenzen van ecologische draagkracht heeft overschreden. Die mythe wordt nog steeds verdedigd - door boeren, door politici, door de hele keten.

Niemand de eerste wil zijn die het systeem ontwricht. Iedereen wacht op de ander. De boer kijkt naar de politiek, de politiek naar de banken, de banken naar de internationale markten. Er is collectieve verlamminge angst voor fundamentele verandering. Het probleem is psychologisch. Het gaat om het doorbreken van een collectieve illusie.

Er zijn diepe structurele patronen die het systeem in stand houden.

Nederland heeft een cultuur gecreëerd waarin de landbouw een identiteit is geworden en de landbouwindustrie een collectieve mythe van vooruitgang en efficiëntie.

Sociale hiërarchieën zijn nauw verweven met dit systeem. Generaties boeren hebben hun sociale status ontleend aan schaalvergroting en productiviteit. Afwijken van dit model betekent niet alleen economische, maar ook sociale degradatie. Het gaat om meer dan bedrijfsvoering - het raakt de kern van sociale erkenning en gemeenschapsstructuren op het platteland.

De boerenstand heeft zich ontwikkeld tot een quasi-tribale gemeenschap met eigen sociale codes, waar solidariteit belangrijker is dan kritische reflectie. Wie het systeem bekritiseert, wordt gezien als verrader. Deze sociale dynamiek voorkomt intern kritisch debat en houdt de bestaande structuren intact.

Tegelijkertijd is de stedelijke middenklasse in theorie bezorgd over milieu, maar in de praktijk volledig afhankelijk van het goedkope

voedselsysteem. Er is geen werkelijke bereidheid tot fundamentele offers.

Politiek gezien hebben we te maken met wat sociologen 'institutionele inertie' noemen: systemen die zichzelf reproduceren, zelfs wanneer de oorspronkelijke condities allang zijn verdwenen. De landbouwsector functioneert als een bijna autonome machine die haar eigen logica volgt, losgesneden van ecologische realiteiten.

Het meest verontrustende mechanisme is de wijze waarop macht en stilzwijgen samenkomen. We hebben een systeem gecreëerd waarbij niemand zich individueel verantwoordelijk voelt, maar iedereen collectief schuldig is.

De boer verwijst naar de bank, de bank naar de politiek, de politiek naar Europese regelgeving, de regelgeving naar internationale markten. Een perfect ontworpen mechanisme van gedeelde verantwoordelijkheid die nergens specifiek wordt. Sociologisch is dit een klassiek voorbeeld van wat sociologen een 'systeem van gedelegeerde verantwoordelijkheid' noemen.

Dergelijke systemen ontwikkelen een eigen psychologische dynamiek. Individuele actoren voelen zich geneutraliseerd, gedepolitiseerd. De morele consequenties worden genormaliseerd. Bestaande bureaucratische procedures zijn belangrijker dan ethische overwegingen.

Dit verklaart waarom wetenschappelijke waarschuwingen, hoe pregnant ook, geen fundamentele verandering teweegbrengen. Het systeem heeft een ingebouwd neutralisatiemechanisme dat kritiek absorbeert zonder werkelijke transformatie.

We weten precies wat er moet gebeuren, maar weigeren collectief de consequenties onder ogen te zien. Dit is meer dan een politiek of economisch probleem - het is een fundamentele existentiële crisis.

Nederland heeft zichzelf geconstrueerd als een maakbare samenleving, met de landbouw als een soort industriële prestigeproject. We hebben letterlijk land gecreëerd, water bedwongen, de natuur gevormd naar onze wil. Die mythe van maakbaarheid is nu tegen ons gekeerd. Wat ooit werd gezien als een

triomf van menselijke techniek blijkt een ecologische zelfmoordstrategie.

De sociale structuren zijn zo verweven dat ontwrichting van de landbouwindustrie niet alleen een economische crisis zou betekenen, maar een complete hertekening van nationale identiteit. We praten over meer dan voedselproductie - we praten over een fundamentele mythe van wie we denken te zijn.

Generaties hebben hun sociale status, hun trotse verhaal van Nederlandse innovatie en efficiency ontleend aan dit systeem. Een boer is niet meer slechts een producent, maar drager van een nationale mythe van vooruitgang. Die mythe ontwrichten is psychologisch equivalent aan een collectieve identiteitscrisis.

Drie scenario's tekenen zich af: een ecologische systeeminstorting die zo catastrofaal is dat ontkenning onmogelijk wordt, een economische crisis die de huidige landbouwstructuren ontwricht, of een internationaal conflict dat mondiale voedselsystemen ontwricht.

Tot die tijd zullen we doorgaan met een vorm van georganiseerde ontkenning. We zullen rapporten produceren, commissies instellen, kleine aanpassingen doorvoeren - allemaal strategieën om fundamentele verandering uit te stellen.

De werkelijke tragedie is dat we precies weten wat er moet gebeuren, maar collectief weigeren de consequenties te aanvaarden. We zijn gevangen in een systeem dat we zelf hebben gecreëerd, maar dat inmiddels autonomer is dan wij.